

ВТІЛЕННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ У ПРАКТИКУ РОБОТИ ВІТЧИЗНЯНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Гомонюк О. М., Мельник Л. П. Втілення зарубіжного досвіду формування професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців соціальної сфери у практику роботи вітчизняних закладів вищої освіти. В статті розкрито особливості втілення зарубіжного досвіду формування професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців соціальної сфери у практику роботи вітчизняних закладів вищої освіти.

Визначено, що на сучасному етапі відбуваються зміни, спрямовані на підвищення ефективності підготовки соціально-педагогічних кадрів. З цією метою приймаються законодавчі і нормативно-правові акти про підтримку студентської молоді, забезпечуються належні умови навчання; утверджується гуманізація освіти, йде пошук нових форм та методів навчання і модернізація його мети, впроваджуються інноваційні технології, форми контролю знань студентів та якості діяльності навчальних закладів; відбувається кооперація вітчизняних і зарубіжних вищих навчальних закладів; здійснюється перехід до суб'єкт-суб'єктної педагогічної парадигми тощо.

Доведено, що перспективами творчої реалізації зарубіжного досвіду в Україні соціальної освіти і формуванню професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців соціальної сфери є варіативність навчальних програм, побудова їх на основі принципу індивідуалізації навчального процесу; спрямованість змісту та форм професійної освіти на зв'язок теорії з практикою соціально-педагогічної роботи та інноваційними тенденціями, що притаманні сфері соціально-педагогічної діяльності; удосконалення кредитно-трансферної системи; подальший розвиток партнерських взаємин вищих навчальних закладів із соціальними / соціально-педагогічними

установами; цілеспрямована підготовка керівників практики; розширення діапазону спеціалізацій, забезпечення рефлексивності навчання; здійснення професійної підготовки соціальних педагогів в Україні відповідно світових стандартів; запровадження ефективних форм навчання студентів волонтерської роботи.

Ключові слова: форми навчання, педагогічні технології, професійно-педагогічна культура, професійна підготовка, майбутні фахівці соціальної сфери, заклади вищої освіти.

Гомонюк Е. М., Мельник Л. Ф. Воплощение зарубежного опыта формирования профессионально-педагогической культуры будущих специалистов социальной сферы в практику работы отечественных высших учебных заведений. В статье раскрыты особенности воплощения зарубежного опыта формирования профессионально-педагогической культуры будущих специалистов социальной сферы в практику работы отечественных высших учебных заведений.

Определено, что на современном этапе происходят изменения, направленные на повышение эффективности подготовки социально-педагогических кадров. С этой целью принимаются законодательные и нормативно-правовые акты о поддержке студенческой молодежи, обеспечиваются надлежащие условия обучения; утверждается гуманизация образования, идет поиск новых форм и методов обучения и модернизация его цели, внедряются инновационные технологии, формы контроля знаний студентов и качества деятельности учебных заведений; происходит кооперация отечественных и зарубежных высших учебных заведений; осуществляется переход к субъект-субъектной педагогической парадигмы и тому подобное.

Доказано, что перспективами творческой реализации зарубежного опыта в Украине социального образования и формирования профессионально-педагогической культуры будущих специалистов социальной сферы является: вариативность учебных программ, построение их на основе принципа индивидуализации учебного процесса; направленность содержания и форм профессионального образования на связь теории с практикой социальной работы и инновационными тенденциями, которые свойственны сфере социально-педагогической деятельности; совершенствование кредитно-трансферной системы; дальнейшее развитие партнерских взаимоотношений высших учебных заведений с

социальными / социально-педагогическими учреждениями; целенаправленная подготовка руководителей практики; расширение диапазона специализаций, обеспечение рефлексивности обучения; осуществление профессиональной подготовки социальных педагогов / социальных работников в Украине в соответствии с мировыми стандартами; внедрение эффективных форм обучения студентов волонтерской работы.

Ключевые слова: формы обучения, педагогические технологии, профессионально-педагогическая культура, профессиональная подготовка, будущие специалисты социальной сферы, учреждения высшего образования.

Аналіз досвіду формування професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців соціальної сфери в різних країнах показує, що незважаючи на історичну, організаційну, змістову відмінність, можна виявити спільні риси й закономірності. До них належать:

- офіційне закріплення професій соціальної сфери;
- потреба в професійній освіті;
- потреба в науковому осмисленні накопиченого досвіду;
- включення в освітні програми підготовки циклів загальнонаукових, професійних, соціальних, психолого-педагогічних дисциплін; спецкурсів і спецсеминарів професійної орієнтації.
- орієнтація на практику [1, с. 46].

У зміст професійної підготовки в навчальних закладах, де готують працівників соціальної служби в США, входять знання й тренінг у шести галузях: поведінка людини в соціальному оточенні, соціальна політика, теорія і практика професії, дослідження, цінності й етика, практика. Навчання відбувається на студентському й аспірантському рівнях вищої освіти, причому мета аспірантської освіти – підготовка не до наукової діяльності, а до того, щоб фахівець став незалежним практиком, який працює самостійно [2, с. 167-168].

У Німеччині та Росії соціальний педагог розглядається як професійно підготовлений фахівець в галузі педагогіки відносин у соціумі. В сім'ї та сімейно-сусідській спільноті, в сільській громаді, на вулиці і на підприємстві, у загальноосвітній і професійній школі, в лікарні, притулку, дитячому будинку або інтернаті для людей похилого віку, у виправній установі, у в'язниці – соціальний педагог впливає на формування вихованця, на розвиток гуманістичних, моральних і психологічно комфортних міжособистісних відносин у соціумі.

Трохи інша модель професійної підготовки соціальних педагогів склалася в Західній Європі. Поряд з вищими школами там створені спеціалізовані факультети соціальної педагогіки в ряді університетів. Крім знань загальних законів соціального й психологічного розвитку дітей, майбутні фахівці мають володіти навичками кваліфікованого соціально-педагогічного «діагнозу» конкретних ситуацій, аналізу структури й спрямованості дитячих груп, форм асоціальної поведінки молоді.

У той же час німецькі дослідники відзначають, що в підготовці вчителів педагогічна теорія в значній мірі відірвана від реального шкільного життя. Особливо вузький діапазон використання в практиці роботи із соціально запущеними дітьми знань із соціальної педагогіки, хоча саме німецькі вчені одними з перших у світі почали розроблення теорії соціальної педагогіки [3, с. 17].

Порівняльний аналіз системи соціальної освіти в Україні та у різних країнах світу дозволяє стверджувати, що на сучасному етапі відбуваються зміни, спрямовані на підвищення ефективності підготовки соціально-педагогічних кадрів. З цією метою приймаються законодавчі і нормативно-правові акти про підтримку студентської молоді, забезпечуються належні умови навчання; утверджується гуманізація освіти, йде пошук нових форм та методів навчання і модернізація його мети, впроваджуються інноваційні технології, форми контролю знань студентів та якості діяльності навчальних закладів; відбувається кооперація вітчизняних і зарубіжних вищих навчальних закладів; здійснюється перехід до суб'єкт-суб'єктної педагогічної парадигми тощо.

Зарубіжні системи професійної соціальної освіти в нашій країні відтворити неможливо. Хоча певні підходи й форми організації підготовки фахівців соціальної сфери різних країн можна застосувати і в Україні, враховуючи її соціально-економічну, культурну та ментальну своєрідність.

У більшості країн світу, які входять у Міжнародну асоціацію шкіл соціальної роботи, до кандидатів щодо навчання соціальній роботі висувається ціла низка вимог. Найбільш поширеними серед них є певні вікові обмеження (у Швейцарії, Німеччині, Фінляндії, США, Канаді, Індонезії) та освітній рівень (у США, Канаді, Австралії, Коста-Риці). В Австралії, наприклад, до претендентів висувається вимога мати завершену університетську освіту або спеціальність типу «людина – людина»; у Коста –Риці – один рік навчання на гуманітарному факультеті. У таких країнах, як Австралія, Індонезія, Канада, Німеччина, Нова Гвінея, США, Швейцарії до абітурієнтів

висувається вимога – мати досвід практичної соціальної роботи [4, с. 2].

Спільними рисами системи підготовки фахівців соціальної сфери у навчальних закладах Франції та України є багаторівневий характер системи професійної підготовки відповідних фахівців; принципи реорганізації систем вищої освіти (прозорості, мобільності, гнучкості, наступності, послідовності, відповідальності, індивідуального підходу до студента); спорідненість навчальних дисциплін та їх змісту [5, с. 198]. Отже, французький працівник соціальної сфери – фахівець вузької спеціалізації із ґрунтовною практичною підготовкою [Там само, с. 198].

До «слабких» місць французької системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери належать переважно прикладний характер професійної підготовки, що ускладнює розвиток соціальної роботи як науки; залучення до професійної діяльності осіб без належної освіти.

Вивчення досвіду підготовки фахівців соціальної сфери Франції показало, що для підвищення ефективності формування професійно-педагогічної культури студентів можна запровадити системний професійний відбір абітурієнтів, збільшити практичний компонент професійної підготовки, покращити підготовку наставників з практики.

Чимало прогресивних ідей британського досвіду у формуванні професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців соціальної сфери можуть бути успішно використані в Україні, наприклад: особливості практичної підготовки; системи оцінювання; професійного відбору; наявності вчителів практики, тьюторів та ін. [6, с. 17].

Для вдосконалення системи соціальної освіти в Україні дослідники пропонують:

- розробити і затвердити загальнодержавні стандарти з соціальної роботи для усіх ланок професійної освіти;
- створити спеціальний орган (на зразок Центральної ради з питань навчання і підготовки у соціальній роботі у Великій Британії), який став би загальноосвітнім координуючим центром з питань підготовки фахівців для соціальної сфери;
- чітко визначити статус соціальної роботи і, відповідно, фахівців: «соціальний працівник», «соціальний педагог», «соціолог»;
- забезпечити більшу практичну спрямованість професійної підготовки фахівців соціальної роботи шляхом зменшення кількості лекційних занять і збільшення практичних, а також збільшення

тривалості проходження практики студентами в соціальних установах і закладах;

- вдосконалити організацію проведення практики студентів, зокрема передбачити наявність учителів практики, які мають спеціальну підготовку і відповідний сертифікат;
- запровадити профвідбір абітурієнтів для оволодіння професією соціального працівника;
- використовувати дистанційне навчання у підготовці та, особливо, у перепідготовці кадрів для соціальної сфери [6, с. 199-200].

Результати порівняльного аналізу змісту професійної підготовки соціальних педагогів у вищих навчальних закладах Німеччини й України, як стверджує О. Пришляк, свідчать про наявність як спільних підходів до організації навчального процесу (неперервний багаторівневий характер професійної підготовки, базові дисципліни, форми і методи навчання), так і значних відмінностей (принципи побудови навчального процесу, структура навчальних планів, співвідношення теоретичного і практичного компонентів, обсяг навчального навантаження студентів, організація самостійної роботи студентів, використання технологій особистісно професійного формування майбутнього фахівця, можливості вибору спеціалізацій та курсів за бажанням) [7, с. 18].

Ми погоджуємося з авторкою, що в практику роботи вищих навчальних закладів України доцільно впровадити практично зорієнтовані технології навчання; поєднати теоретичний і практичний компоненти професійної підготовки відповідно до євростандартів вищої освіти; організувати підготовку супервізорів – керівників практик студентів; розширити перелік фахово орієнтованих дисциплін за вибором; створити належні дидактичні і технічні умови для інтенсивного розвитку дистанційної освіти; залучити студентів до моніторингу і вирішення соціально-педагогічних проблем регіону; удосконалити підготовку магістрів і аспірантів до науково-педагогічної діяльності через запровадження щорічних зібрань з метою обміну досвідом здійснення соціально-педагогічних досліджень і взаємного збагачення, педагогічної практики в інших вищих навчальних закладах України; налагодити зв'язки із вищими навчальними закладами Німеччини й активізувати обмін викладачами та студентами [Там само, с. 180-181].

Одним із першочергових завдань навчальних закладів соціальної педагогіки України та Австрії є підготовка фахівців,

здатних розв'язувати і професійні, і соціально-економічні завдання; лідерів не тільки в соціально-педагогічній сфері, а й у суспільному житті. Тому спільною тенденцією розвитку вищої соціально-педагогічної освіти України і Австрії є їхня фундаменталізація та гуманізація.

Перша з них пов'язана з поглибленим вивченням фундаментальних дисциплін, остання – із запровадженням у навчальний процес дисциплін, що сприяють усвідомленню майбутнім фахівцем свого місця в суспільстві та світі загалом. В основу гуманізації соціально-педагогічної освіти покладено використання високих інформаційних технологій та новітніх методів і форм роботи з урахуванням проблем дітей і молоді, їх захисту та допомоги [8, с. 166].

До перспектив використання у вищих педагогічних навчальних закладах України досвіду підготовки майбутніх соціальних педагогів в Австрії належать такі, як: розробка гнучких навчальних програм з підготовки соціальних педагогів, підвищення мобільності студентів та викладачів у реалізації міжнародних проектів, пов'язаних із соціальним захистом громадян своєї країни, запровадження нових форм, методів та технологій навчання, збільшення асигнувань державного фінансування на втілення програм соціального захисту різних верств населення (молоді, людей похилого віку, неповносправних тощо) [Там само, с. 166].

Необхідно врахувати позитивні сторони американського досвіду, зокрема: потребу у створенні системи відбору майбутніх соціальних працівників; високий рівень спеціалізації професійно-орієнтованих навчальних курсів, наявність альтернативних та інноваційних програм підготовки, інтегрування наукових та навчально-методичних ресурсів, можливостей кадрового потенціалу різних факультетів; підвищення значення практичної підготовки в системі навчання соціальних працівників; потребують корекції програми практики, підходи до її організації [9, с. 18].

Ми вважаємо слушною думку Л. Віннікової про те, що можна розширити базу практики (спеціальні центри соціальної роботи, соціальні програми, підприємства, громадські організації), більш ефективно використовувати можливості волонтерського руху студентів як чинника професійної підготовки. Це буде сприяти формуванню професійно-педагогічної культури студентів і забезпечить готовність до соціально-педагогічної діяльності на високому рівні.

Спільними рисами для України та США є неперервний та

багаторівневий характер системи професійної підготовки, основні форми організації навчання та базові дисципліни.

Єдність основних принципів побудови структури системи соціальної освіти, базових дисциплін та основних форм організації навчання фахівців соціальної сфери засвідчує про можливість і доцільність запозичення окремих позитивних ідей американського досвіду у нашій країні для вдосконалення професійного відбору, змісту, технологій теоретичної і практичної підготовки соціальних працівників, їх післядипломного навчання [9, с. 161].

Аналіз досвіду підготовки соціальних працівників в США, а також врахування особливостей національної системи вищої соціальної освіти, переконують, що детального вивчення з перспективою творчого використання в Україні заслуговують: позитивні ідеї досвіду організації професійного відбору та практичної підготовки у школах та коледжах соціальної роботи; співвідношення теоретичного і практичного компонентів у цілісній системі підготовки фахівців для соціальної сфери; розширення вибіркового дисциплін та проблематики навчально-професійних курсів; питання організації та навчально-методичного супроводу самостійної роботи студентів; забезпечення рефлексивності навчання; впровадження інноваційних технологій організації навчального процесу, зокрема дистанційного навчання [Там само].

У зарубіжній системі соціальної освіти (США, Австрія, ФРН, Швейцарія) передбачено співробітництво ЗВО з громадськими організаціями. До цієї діяльності залучають і студентів.

На базі вищих навчальних закладів створюють волонтерські центри та реалізують волонтерські програми, що спрямовані на вирішення соціальних проблем громади, проблеми забезпечення зайнятості молоді. Волонтери засвоюють етику служіння людям, у них розвиваються засади громадянськості.

Студентські організації, почесні товариства, братерства й жіночі клуби спонукають або зобов'язують юнаків і дівчат здійснювати роботу з благоустрою того населеного пункту, де знаходяться навчальний заклад.

Взаємозбагачення ідеями й досвідом організації волонтерської роботи сприятиме її розвитку у нашій країні.

Отже, перспективами творчої реалізації зарубіжного досвіду в Україні соціальної освіти і формуванню професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців соціальної сфери є такі:

- варіативність навчальних програм, побудова їх на основі принципу індивідуалізації навчального процесу;

- спрямованість змісту та форм професійної освіти на зв'язок теорії з практикою соціально-педагогічної роботи та інноваційними тенденціями, що притаманні сфері соціально-педагогічної діяльності;
- удосконалення кредитно-трансферної системи;
- подальший розвиток партнерських взаємин вищих навчальних закладів із соціальними / соціально-педагогічними установами;
- цілеспрямована підготовка керівників практики;
- розширення діапазону спеціалізацій, забезпечення рефлексивності навчання;
- здійснення професійної підготовки соціальних педагогів в Україні відповідно до світових стандартів;
- запровадження ефективних форм навчання студентів волонтерської роботи.

Бібліографія

1. Галагузова, Ю. Н. (2001). Теория и практика системной профессиональной подготовки социальных педагогов. *Дис. ... доктора пед. наук*: 13.00.08. Москва.
2. Щетинин, М. П. (1986). *Объять необъятное. Записки педагога*. Москва, 107.
3. Брауне, Х. (1991). Обучение социальной работе и социальной педагогике в Европе. *Социальная педагогика и социальная работа за рубежом*. Москва, 1, 17-21.
4. Поліщук, В. (2009). Програми професійної підготовки магістрів соціальної педагогіки у вищих навчальних закладах Німеччини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*, 16, 78-81.
5. Лещук, Г. В. (2009). Система професійної підготовки фахівців соціальної сфери у Франції. *Дис.. ... канд. пед. наук*: 13.00.04. Тернопіль.
6. Пічкарь, О. П. (2002). Система підготовки фахівців соціальної роботи у Великій Британії. *Дис.. ... канд. пед. наук*: 13.00.04. Тернопіль.
7. Пришляк, О. Ю. (2008). Професійна підготовка соціальних педагогів у вищих навчальних закладах Німеччини. *Дис.. ... канд. пед. наук*: 13.00.04. Тернопіль.
8. Павлішак, О. Р. (2008). Професійна підготовка соціальних педагогів в Австрії. *Дис.. ... канд. пед. наук*: 13.00.01. Дрогобич.
9. Віннікова, Л. В. (2003). Система підготовки соціальних працівників у вищих навчальних закладах США. *Дис.. ... канд. пед. наук*: 13.00.05. Луганськ.

References

1. Galaguzova, Ju. N. (2001). Teorija i praktika sistemnoj professional'noj podgotovki social'nyh pedagogov. *Dis. ... doktora ped. nauk*: 13.00.08. Moskva. [in Russian].
2. Shhetinin, M. P. (1986). Objat' neobjatnoe. *Zapiski pedagoga*. Moskva, 107. [in Russian].
3. Braune, X. (1991). Obuchenie social'noj rabote i social'noj pedagogike v Evrope. *Social'naja pedagogika i social'naja rabota za rubezhom*. Moskva, 1, 17-21. [in Russian].
4. Polishhuk, V. (2009). Programi profesijnoi pidgotovki magistriv social'noi pedagogiki u vishhij navchal'nij zakladah Nimechchini. *Naukovij visnik Uzhgorods'kogo nacional'nogo universitetu. Serija «Pedagogika. Social'na robota»*, 16, 78-81. [in Ukrainian].
5. Leshhuk, G. V. (2009). Sistema profesijnoi pidgotovki fahivciv social'noi sferi u Francii. *Dis.. ... kand. ped. nauk*: 13.00.04. Ternopil'. [in Ukrainian].
6. Pichkar, O. P. (2002). Sistema pidgotovki fahivciv social'noi roboti u Velikij Britanii. *Dis.. ... kand. ped. nauk*: 13.00.04. Ternopil'. [in Ukrainian].
7. Prishljak, O. Ju. (2008). Profesijna pidgotovka social'nij pedagogiv u vishhij navchal'nij zakladah Nimechchini. *Dis.. ... kand. ped. nauk*: 13.00.04. Ternopil'. [in Ukrainian].
8. Pavlishak, O. R. (2008). Profesijna pidgotovka social'nij pedagogiv v Avstrii. *Dis.. ... kand. ped. nauk*: 13.00.01. Drohobich. [in Ukrainian].
9. Vinnikova, L. V. (2003). Sistema pidgotovki social'nij pracivnikiv u vishhij navchal'nij zakladah SShA. *Dis.. ... kand. ped. nauk*: 13.00.05. Lugans'k. [in Ukrainian].

Gomonyuk O. M., Melnyk L. P. Implementation of foreign experience in formation of professional-pedagogical culture of future specialists of social sphere in the practice of domestic institutions of higher education. Studying the social education development tendencies in international educational space and their influence on the system of education in Ukraine is of topical value for contemporary pedagogical science.

Learning the foreign professional training experience of specialists of social sphere requires an objective evaluation why their traditions differ from these of Ukrainian. Now the state takes more responsibility for education, also in private sector. As an provement for this fact is a

liquidation of difference between social sphere activities and other similar forms of activity. Transference from intermediate to higher level of specialist training is also of great importance.

So-called social study is integrated into fixed educational subjects and is directed into a social sphere specialists training. But the realization of above-mentioned tendencies in major cases is stipulated by national educational systems of such specialists training. It influences the formation of their professional pedagogical culture.

To solve the existing problem of social sphere specialists training is possible only through international cooperation of specialists and there will be a necessity in acceleration of this process. Ukraine can train competitive specialists of this sphere only after learning and using the experience of countries.

Usage of studied students' life experience creates conditions for group individual differentiation and contributes to the integration of social-professional and personal development of future specialists of social sphere.

This article is devoted to the peculiarities of social sphere specialists training.

Key words: professional formation, self identification of future specialists, future social sphere specialists.

Отримано 20.03.2019

УДК 37.013.83-051

М. М. Гуляєва

m.gulyaeva@chnu.edu.ua

ORCID ID 0000-0003-2963-6881

ПРОФЕСІЯ «АНДРАГОГ»: МІЖНАРОДНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ КВАЛІФІКАЦІЙНІ СИСТЕМИ І СТАНДАРТИ ПІДГОТОВКИ

Гуляєва М. М. Професія «андрагог»: міжнародні та національні кваліфікаційні системи і стандарти підготовки. У статті висвітлено тенденцію до визнання та інституційного розвитку сфери освіти дорослих в Україні. Наголошено на необхідності врахування міжнародних стандартів підготовки андрагогів для